

JOŠKO BELAMARIĆ - BRATISLAV LUČIN - MARKO TROGRLIĆ - JOSIP VRANDEČIĆ (ur.), *Splitska hagiografska baština: povijest, legenda, tekst*, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanoga u Splitu od 26. do 27. rujna 2011., Književni krug Split - Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, Split, 2014., 534 str.

Znanstveni skup *Splitska hagiografska baština: povijest, legenda, tekst* održan je 2011. god. u organizaciji splitske kulturne udruge Književni krug u suradnji s Odsjekom za povijest Filozofskoga fakulteta u Splitu. Skup je održan u sklopu manifestacije *Knjiga Mediterana*. Zbornik s ovoga skupa izašao je iz tiska 2014. godine i u njemu su objavljeni radovi većine izlagača. Zbornik počinje uvodnim tekstovima: Proslavom, Rasporedom izlaganja i pozdravnim riječima predstavnika institucija koje su podržale ovaj skup (str. 6-22).

Prvi je rad Ivanke Petrović s naslovom "Salonitansko-splitska hagiografska baština u svjetlu mediteranske kasnoantičke i ranosrednjovjekovne hagiografije" (str. 25-67). Autorica istražuje korijene i tekstove latinske salonitansko-splitske hagiografske baštine i nastoji, u usporedbi s akvilejskim hagiografskim tekstovima, utvrditi vrijeme i mjesto nastanka pasija trojice salonitanskih mučenika sv. Anastazija, sv. Domnija i sv. Donata Salonitanskog. Na kraju rada autorica donosi popis sačuvanih, dosad poznatih rukopisa s tekstovima o salonitanskim mučenicima.

Rad "Od Ivana Ravenjanina do Adama Parižanina. Poruke *Splitskog evangelijarija*" (str. 69-83) autorice Mirjane Matijević Sokol bavi se ana-

lizom teksta *Splitskoga evangelijarija* kao i marginalnih bilježaka te iznosi tezu da je ovaj kodeks mogao nastati u Rimu u 8. stoljeću te ga povezuje s povijesnim zbivanjima uspostave splitske crkvene organizacije i s djelovanjem Ivana Ravenjanina. Autorica povezuje i druga povijesna vrela te uspostavu crkvene organizacije povezuje i s politikom Karla Velikoga i pape Hadrijana I. (772.-795.). Zatim prati početak stvaranja kulta sv. Dujma kojemu će kasnije biti posvećena splitska prvostolnica.

U radu "Povratak Adama Parižanina" (str. 85-137) autor Bratislav Lučin polazi od dobro poznate vijesti Tome Arhidakona da je neki Adam Parižanin stilski dotjerao stare životopise sv. Dujma i Staša te ispjevao himne i druge stihove o sv. Dujmu. Autor zaključuje da je Adam Parižanin bio stvarna osoba, što potvrđuje i akrostih ADAM iz vatikanskoga oficija te njemu valja pripisati *Četvrti život sv. Dujma* (a ne *Treći* kako je mislio Farlati) i *Treći život sv. Staša*.

Predmet istraživanja Ivana Bodrožića u tekstu "Bitni teološki elementi životopisa sv. Dujma objavljenih u Farlatijevu *Illyricum sacrum*" (str. 139-161) jest šest životopisa sv. Dujma. Istražujući teološke elemente koji su zastupljeni u spomenutim životopisima,

a primjenjujući ih na povijesni ambijent, autor iznosi mišljenje kako bi kronološki okvir u koji bi se smjestio nastanak materijala iz kojih su nastali životopisi nama danas poznati bio između Efeškoga koncila održanog 431. i rušenja Salone 614. godine.

Autorica sljedećega rada jest Vesna Lalošević s naslovom "Dvije stalne značajke progonitelja kršćana u splitskoj hagiografskoj baštini" (str. 163-183). Te dvije značajke, prema mišljenju autorice, jesu:

1. podložnost progonitelja kršćana manipulaciji,
2. obuzetost ludilom, u rasponu od jednostavne poganske nerazumnosti do potpunoga duševnog rasapa koji se prikazuje kao kazna za počinjeni zločin.

Spomenute značajke zastupljene su u životopisima sv. Dujma i sv. Staša.

"*Maurilius (Illyricum sacrum I, 414) = Marcus Aurelius Iulius V(ir) C(larissimus) praeses provinciae Dalmatiae (CIL III 8569)*" (str. 185-193) rad je Nenada Cambija u kojemu se na osnovi pronađenoga žrtvenika posvećenoga Fortuni riješava zagonetka oko imena progonitelja *Mauriliusa*, osobe koja je sudila sv. Dujmu. Taj sudac zvao se *Marcus Aurelius Julius, praeses provincije Dalmacije*.

Rad Josipa Dukića "Doprinos kršćanske epigrafije proučavanju salonitanske hagiografije" (str. 195-219) bavi se analizom lateranskoga mozaika na kojemu je prikazano devet salonitanskih mučenika čije je postojanje epigrafskim nalazima potvrdio F. Bulić i zahvaljujući tim arheološkim nalazima riješene su brojne nedoumice iz salonitanske hagiografske prošlosti.

Analizom freski ranokršćanskoga oratorija iz 6. stoljeća u svom radu "Martiri salonitanskoga amfiteatra" (str. 221-229) bavi se Jasna Jeličić-Radonić i postavlja pitanje je li se kult salonitanskih mučenika štovao i u podzemnim prostorijama arene i je li kontinuitet kulta postojao i u srednjem vijeku, na što ukazuju neki elementi otkriveni prilikom posljednjih istraživanja.

Emilio Marin u svom radu donosi presjek revizijskih istraživanja iz 2000. godine tzv. bazilike diskoperte na Marusincu. Rad je naslovljen "Sjeverno svetište na Marusincu u Saloni. Rezultati revizijskih istraživanja tzv. bazilike diskoperte na Marusincu u Saloni, epigrafička i hagiografska baština" (str. 231-253).

Slavko Kovačić u radu "Hagiografski i drugi čimbenici u donošenju odluke splitskoga koncila održanog oko godine 925. o prvenstvu Splitske crkve" (str. 255-269) bavi se odlukom donesenom u prvom kanonu toga koncila prema kojoj Split treba biti sjedište metropolije. U tekstu te odluke ističe se kao temeljni razlog toga prvenstva uvjerenje da je salonitanskoga biskupa sv. Dujma poslao u Salonu apostol Petar. Puna se pozornost posvećuje i drugim čimbenicima koji su presudni u donošenju odluke o Splitu kao metropolitanskom središtu.

Slijedi rad Ivana Basića "*De inventio-
ne Sancti Felicis*: Rekognosciranje relikvija i reafirmacija kulta sv. Feliksa u Splitu u kontekstu poslijetridentske obnove" (str. 271-313) koji se bavi obnovom kulta ranokršćanskoga mučenika Feliksa u Splitu u 16. stoljeću. Svečevim smještanjem u crkvenopolitički kontekst zaključuje se da je

reafirmacija Feliksova kulta rezultat skupnih napora nekolicine protagonista, čije se motivacije potanko raščlanjuju kako bi se pokazala njihova privrženost projektu.

Rad "Svijećnjaci zadarskih majstora Mateja i Aristodija i do sad nepoznati fragmenti srednjovjekovnog tekstila iz splitske katedrale" (str. 315-333) autora Joška Belamarića interpretira odlike dvaju visećih svijećnjaka, do sada nepoznatih u literaturi, što ih je autor uočio nad glavnim oltarom u splitskoj katedrali. Pripisuje ih domaćoj zlatarskoj radionici s početka 13. stoljeća. Osim svijećnjaka u radu se po prvi put objavljuju i dva sloja među tekstilnim fragmentima koji su se očuvali u baroknom moćniku sv. Staša.

Slijedi rad Rozane Vojvode "Evangelistar pisan beneventanom iz 1259. godine: analiza sanktorala i slikanog ukrasa te argumenti za moguće splitsko podrijetlo rukopisa" (str. 335-352). Kao što i naslov kaže, u radu se analizira sanktoral i slikani ukras Evangelistara iz 1259. godine koji se čuva u Muzeju sakralne umjetnosti u Trogiru. Autorica izvodi zaključak da je rukopis najvjerojatnije splitskoga podrijetla te uspoređuje inicijale kodeksa s druga dva iz 13. stoljeća. Na kraju se daje kraći osvrt na rukopise pisane beneventanom koji su nastali u Splitu.

Hana Breko Kustura u radu "Aspekti glazbenog repertoara rukopisnog kodeksa nazvanog *Missale Romano-Spalatense* (nacionalna biblioteka Széchényi, Budimpešta, sign. *c.l.m.ae.* 334, 14 stoljeće)" (str. 353-370) bavi se prikazom i komparativnom analizom glazbenih dijelova misala dalmatinske provenijencije iz 14. stoljeća koji se da-

nas čuva u Budimpešti. Misal se samo na osnovi slavlja splitskoga patrona sv. Dujma podrijetlom pripisivao Splitu, što autorica dovodi u pitanje. Na temelju analize drugih svetačkih slavlja, autorica iznosi mišljenje da je rukopis najvjerojatnije nastao na širem zadarskom području.

"*Spalatum Sacrum*" (str. 371-380) rad je Milana Ivaniševića u kojem autor sakuplja podatke o štovanju svetaca i svetica u crkvama i na oltarima u Splitu od prvoga spomena (nad)biskupa do 1831. godine. Podatke crpi iz izvješća nadbiskupskih i apostolskih pohoditelja.

Opisom i analizom dvaju zbornika svetačkih službi bavi se Josip Bratulić. Analizira dva sačuvana zbornika napisana na hrvatskom jeziku, iz Staroga Grada na Hvaru i Pučišća na Braču, a radi se o službi posvećenoj svecima (najčešće se čitao njihov životopis) koje su bratovštine na poseban način štovale. Rad je naslovljen "Dva zbornika svetačkih službi s područja Splitske nadbiskupije" (str. 381-393).

Slijedi rad Gorane Štepanić "Salonitanski sveci i povijest lokalne Crkve u epskom opusu Josipa Čobarnića" (str. 395-413). Autorica se bavi latinskim epilijima Josipa Čobarnića, jednoga od posljednjih dalmatinskih pjesnika na latinskom jeziku. Posebna se pozornost pridaje brojnim bilješkama kojima je J. Čobarnić opremio svoje pjesničke tekstove. Tablica u prilogu donosi popis mučenika i nadbiskupa spomenutih u proučavanim djelima.

Anđelko Badurina i Tomislav Galović u radu "Sv. Dujam i sv. Anastazije u hagiologiji Hrvatske" (str. 415-439) donose popis do danas poznatih

svetih mjesta u Hrvatskoj, ali i šire, koja su posvećena ovim svecima. Rad je popraćen dvama kartografskim priložima i jednim grafikonom, kao i nekim statističkim podacima vezanim za *svetomjestopis* Hrvatske u cjelini.

Svoj doprinos ovom zborniku dala je i Renata Salvarani svojim radom "Diffusione di devozioni per i santi istriani e dalmati in area adriatica e padano alpina fra Tardo Antico e Alto Medioevo" (str. 441-450). Autorica se bavi širenjem kulta dalmatinskih i istarskih svetaca na području Akvilejskoga patrijarhata, u čemu se ističe uloga Jadrana kao važnoga puta razmjene, dok su zaleđe venecijanskih laguna i Julske Alpe bili mjesto dodira latinskoga svijeta te slavenskih i germanskih plemena.

"Štovanje svetaca i pobožnost splitskih obrtnika prema oporukama 15. stoljeća" (str. 451-478) rad je Tonije Andrić. Autorica analizira oporučno darivanje crkava, samostana i bratovština sa svetačkim titularima i dolazi do zaključka da su kasnosrednjovjekovni splitski obrtnici obdarivali različite institucije koje su njegovale kult njihovih omiljenih svetaca, s tim da je na te oporuke bio zanemariv utjecaj hagiografskih legendi pa se

tako patroni grada, sv. Dujam i Staš, gotovo i ne spominju.

Posljednji je rad "Svetačko ime Dujam među Splićankama i Splićanima u 18. stoljeću" (str. 479-495) autora Ivana Botice i Marka Rimca, koji na temelju matičnih knjiga rođenih triju splitskih župa pokušavaju utvrditi status imena Dujam među stanovnicima rođenim u 18. stoljeću. Pokušali su dati odgovore na sljedeća pitanja: Koliko je ime Dujam bilo zastupljeno u odnosu na sve rođene u Splitu? Poklapa li se izbor imena s datumom slavljenja sv. Dujma? Koliko je to ime bilo dijelom obiteljskoga nasljeđa i tradicije grada Splita? Te koje su sve inačice imena Dujam postojale u 18. stoljeću?

Na kraju zbornika nalazi se Kazalo osobnih imena (str. 499-517) te Kazalo zemljopisnih pojmova (str. 519-530).

Iz ovoga zbornika radova vidljiv je multidisciplinarni pristup istraživanju. Tematikom splitske hagiografske baštine ne bave se isključivo hagiolozi, nego i historiografi, arheolozi, teolozi, filolozi, povjesničari umjetnosti, glazbe i književnosti čime je na poseban način obogaćen ovaj zbornik i može biti od velike koristi i širem čitateljstvu, a ne isključivo istraživačima ove problematike.

Ana Noković